

Ritka madárfajok Győr-Moson-Sopron megye faunájában

Rare bird species in the fauna of Győr-Moson-Sopron County

HADARICS TIBOR

Győr-Moson-Sopron megye madártani szempontból viszonylag jól kutatott területnek számít. Különösen – köszönhetően a soproni Roth Gyula Gyakorló Szakközépiskola és a Nyugat-magyarországi Egyetem hallgatóságának, illetve a Fertő–Hanság Nemzeti Park munkatársainak – a megye nyugati része, Sopron környéke és a Fertő, illetve a Hanság. Megyénkben számos hazánkban vagy csak e területen ritka kóborló madárfaj is előfordult már. Több esetben itteni megfigyelés révén került be egy-egy faj vagy alfaj a hazai faunába.

A Kárpát-medencét körülvevő hegyvidékekről származó ritka fajok közül kiemelendő a törpekuvick (*Glaucidium passerinum*), amelynek első hazai előfordulása a Soproni-hegységben (Poloskás-bérc) volt 1977. november 20-án, de további két adata (1993, 2005) is ismert innen. A siketfajd (*Tetrao urogallus*) az 1930-as évekig költött a Soproni-hegységben, kóborló egyedeket az 1970-es évek elején láttak utoljára. 1880. január 15-én egy nyírfajdot (*Tetrao tetrix*) is lőttek a Soproni-hegységben (Harkai-erdő). 1996. október 3. és 14. között hét barna zsezsét (*Carduelis flammea cabaret*) fogtak Sopron közelében.

Az észak-európai madárfajok közül a füles vöcsök (*Podiceps auritus*) november–decemberben szórványosan előfordul a Fertőn, az énekes hattyúnak (*Cygnus cygnus*) viszont a Fertőn kívül a Hanságból és a Szigetközéből is ismert adata. Az 1990-es évektől ismert a fertői vadlúdtömegekben télen és tavasszal a kis lilik (*Anser erythropus*) néhány egyedének előfordulása, a rövidcsőrű lúdnak (*Anser brachyrhynchus*) viszont csak egyetlen előfordulása van (2006. november 1–12., Fertőújlak). Az örvös lúd (*Branta bernicla bernicla*) első hazai adata Hegykőről származik 1879 novemberéből, a Fertőn október és március között rendszeresen megjelenik egy-egy példány, de hansági adata is van (2005). A pehelyréccének (*Somateria mollissima*) egyetlen előfordulása ismert a Fertőről (1988. szeptember 11–12., Fertőújlak). Az északi héja (*Accipiter gentilis buteoides*) két bizonyító példánya megyénkbeli származik (1948 Lébény, 1958 Rajka). A terekcankónak (*Xenus cinereus*) három májusi (1993, 1999, 2001) és egy nyári (2002) adata van a Fertőről, a laposcsőrű víztaposó (*Phalaropus fulicarius*) viszont csak egyszer, 2002. július 4–5-én került elő Fertőújlakon. Minden halfarkasfaj megfordult már megyénkben, a szélesfarkú halfarkasnak (*Stercorarius pomarinus*) hat (főleg fertői), az ékfarkú halfarkasnak (*Stercorarius parasiticus*) tizenhárom (főleg fertői és Győr környéki), a nyíl-farkú halfarkasnak (*Stercorarius longicaudus*) két (1923 Fertő, 1937 Lébény), a nagy halfarkasnak (*Stercorarius skua*) pedig egy adata (1997. november 2., Fertőújlak) ismert. A heringsirály világoshátú alfaja (*Larus fuscus graellsii/intermedius*) egyszer fordult elő (1999. november 11., Kistölgyfamajor), az ezüstsirálynak (*Larus argentatus*) néhány adata ismert a Fertőről (1999) és Győrből (2006). A csüllő (*Rissa tridactyla*) négyszer fordult elő a Fertőnél (1941, 1996, 1997, 1998) és háromszor a Dunán (1983, 1984, 1985). A kenti csérnek (*Sterna sandvicensis*) öt előfordulása ismert a Fertőről (1995, 1997, 1999, 2005, 2006) és egy Győrből (1987). A sarki csér (*Sterna paradisaea*) hazai adatainak a fele a Fertőről származik (1993, 1995, 1999, 2000, 2004, 2005). A vöröscsillagos kékbegy (*Luscinia svecica svecica*) egyetlen hazai előfordulása Fertőújlak közelében volt 1992. május 26–28-án. A csikfosfejű nádiposztának (*Acrocephalus paludicola*) három Fertő környéki adata ismert (1892, 2005). A karmazsinpiróknak (*Carpodacus erythrinus*) két fertői (1990, 1997), egy hansági (1992) és egy soproni (1997) előfordulása van. A kerti sármánynak (*Emberiza hortulana*) két megyei előfordulása ismert (1999 Ágfalva, 2005 Fertőrákos).

A Kelet-Európából származó madárfajok közül a rózsás gödény (*Pelecanus onocrotalus*) a Hanságban egyszer (1992), a Fertőn háromszor került szem elé (1995, 1997, 2001). A vörös ásólúd (*Tadorna ferruginea*) az 1990-es évek eleje óta a fertői vadlúdtömegekben rendszeresen előfordul, de egy hansági adata (2006) is ismert. A kékcsőrű réccének (*Oxyura leucocephala*) csak egy régi, 1879 szeptemberéből származó előfordulása ismert Fertőd mellől. A Dunántúlon nagyon ritka fakó rétihéja (*Circus macrourus*) kilencszer került szem elé megyénkben. 1993 óta rendszeresen megjelenik egy-egy fekete sas (*Aquila clanga*) a téli időszakban, eleinte a Fertőn, 2002 óta viszont évről évre a Hanságban tel. A pusztai sasnak (*Aquila nipalensis*) egyetlen előfordulása ismert a Hanságból (2004. szeptember 14., Nyirkai-Hany). A rezneknek (*Otis tetrax*) több régi előfordulása is ismert a megyéből, utoljára 1999. június 24–26-án Mosonszolnok mellett került szem elé. A sivatagi lile (*Charadrius leschenaultii*) első hazai előfordulása (1992. július 7–14.) Fertőújlakról származik. A lilebíbicnek (*Chettusia gregaria*) két előfordulása ismert a Fertőről (2002, 2004), a fehér-farkú lilebíbic (*Chettusia leucura*) viszont csak egyszer került szem elé (2000. július 20., Fertőújlak). A citrombillegető (*Motacilla citreola*) első hazai előfordulása Fertőrákoson volt 1989. május 6-án, és további két – szintén májusi – adat ismert Fertőújlakról (1992, 1993). Rozsdás nádiposztája (*Acrocephalus agricola*) kétszer került kézre a megyében gyűrűzés során (1995 Fehértő, 1999 Fertőújlak).

A Földközi-tenger térségéből főleg a tavaszi mediterrán ciklonok sodornak fel vonuló énekesmadarakat ('tavaszi overshooting'), de nagyobb testű madarak is eljuthatnak a Kárpát-medencébe a Mediterráneumból érkező frontokkal. Ilyen fronttal jöhetett az a pásztorgém (*Bubulcus ibis*) is, amelyet Fertőújlakon láttak 1998. május 30–31-én. (1978-as fertőrákosi adata állatkertből szökött madarra vonatkozik). A fakó keselyűnek (*Gyps fulvus*) két régi (1860?, 1920-as évek) adatán kívül két újabb előfordulása ismert, egy példányt láttak a Fertőnél (1994), egy a horvátországi Cres szigeten jelölt madarat pedig legyengülve találtak Egyeden (2005). A fehérkarmú vércsének (*Falco naumanni*) egy elfogadott előfordulása ismeretes (1932. szeptember 5., Mosonszentmiklós). A vékonycsőrű sirálynak (*Larus genei*) két májusi adata van Fertőújlakról (1998, 2006). A XIX. század végén és a XX. század első felében a vörösféjű gébics (*Lanius senator*) költött Sopron környékén, újabb adata (2003 Fertőszéplak) a 'tavaszi overshooting'-gal magyarázható. A vörösféjű gébics és a tövisszűrő gébics (*Lanius senator x Lanius collurio*) hibridje került szem elé Fehértőn 1979. április 21-én. A szikipacsirta (*Calandrella brachydactyla*) egyszer, 2000. május 14-én fordult elő Fertőújlak közelében.

Ősszel számos szibériai énekesmadárfaj egyedei – főleg füzikék – kerülnek Európába, az ezen időszakban Kelet-Európa felett álló hatalmas anticiklonok déli oldalán fújó keleti szelek segítségével. Megyénkben egyetlen ilyen előfordulás ismert, egy szibériai csilpcsálpfüzike (*Phylloscopus collybita tristis*) került kézre Sopron közelében (Nemes-kút) 1995. szeptember 18-án. Az ázsiai pettyeslile (*Pluvialis fulva*) egyetlen bizonyított hazai előfordulása Fertőújlakon volt 2000. május 14–15-én. A szibériai heringsirálynak (*Larus fuscus heuglini*) egy fertői adata ismert (2000. október 16., Fertőhomok).

A Közép-Ázsiából származó madárfajok közül említeni kell a talpastyúkot (*Syrrhaptes paradoxus*), amelyből a megyében több helyen is lőttek példányokat a XIX. századi inváziói (1863–64, 1888–89) során. A barnahasú pusztaityúk (*Pterocles exustus*) egyetlen hazai – és egyben egyetlen európai – bizonyító példányát 1863 augusztusában lőtték Szany mellett.

Észak-Amerikából az észak-atlanti ciklonok déli oldalán fújó nyugati szelek sodorhatnak át madarakat – főleg partimadarakat és récéket – Európába. A kékszárnyú réce (*Anas discors*) egyetlen hazai előfordulása Fertőújlakon volt 2006. április 10. és május 1. között. A sarki lúdnak (*Anser caerulescens*) egy adata ismert szintén Fertőújlakról (1996. január 5–14.). 2005/2006 telén egy csuklyás bukó (*Mergus cucullatus*) tartózkodott a Nyirkai-Hanyban. (A sarki lúd és a csuklyás bukó vad eredete kérdéses.) Az Európában és hazánkban is leggyakoribb észak-amerikai partimadárfaajának, a vándorpartfutónak (*Calidris melanotos*) hét adata ismert megyénkbeli, valamennyi a fertőújlaki élőhely-rekonstrukciós területéről (1996, 1999, 2003, 2004, 2006). A jóval ritkább Bonaparte-partfutó (*Calidris fuscicollis*) egyszer, 2004. május 9–10-én került szem elé szintén Fertőújlak közelében.

Számos madárfajt telepítettek be Európába, amelyek itt ma már stabil populációt alkotnak (C kategória). E fajok közül megyénkben előfordult az indiai lúd (*Anser indicus*), amelynek első hazai előfordulása a Fertőn volt 1997. február 12–15-én, és további három adata (1998, 2000, 2003) is ismert innen. Ugyancsak a Fertőről származik a kanadai lúd (*Branta canadensis*) első hazai adata (1997. február 7. – április 2.), és további hét (2002, 2005, 2006) előfordulása ismert még a Fertőről. A nilusi lúdnak (*Alopochen aegyptiacus*) egyetlen megyei előfordulása vált ismertté (2004. augusztus 21., Nyirkai-Hany). A cikkben tárgyalt időszak 2006 év végével zárult.

Summary

The avifauna of Győr-Moson-Sopron County is well known, especially in the western areas (Sopron and its surroundings, the Lake Fertő and the Hanság), due to series of extensive ornithological researches by the Technical School of Forestry (Sopron), University of West Hungary (formerly known as University of Forestry and Wood Technology, Sopron) and the Fertő–Hanság National Park (Sarród). Several migrant species were recorded in the county, that are generally rare in Hungary or restricted to the north-western corner of the country. Few birds happened to be recorded new to the bird fauna of Hungary. The records of notable species are listed below with the number of occurrences (in brackets) until the end of 2006 (locality and year of the records are listed for first Hungarian observations).

Mountainous species are few in Hungary although we have records of birds usually native in the higher mountains of the Alps and the Northern Carpathians: Eurasian Pygmy Owl (*Glaucidium passerinum*) (three records including the 1st Hungarian record in the Sopron Mts. in 1977), Black Grouse (*Tetrao terix*) (one record) and Lesser Redpoll (*Carduelis flammea cabaret*) (one record). Capercaillie (*Tetrao urogallus*) was a native breeding species in the Sopron Mts. until the 1930s with occasional observations until the 1970s.

Northern European bird species normally occur during autumn and spring migrations: Horned Grebe (*Podiceps auritus*) (many records), Whooper Swan (*Cygnus cygnus*) (few records), Lesser White-fronted Goose (*Anser erythropus*) (many records), Pink-footed Goose (*Anser brachyrhynchus*) (one record), Brant Goose (*Branta bernicla bernicla*) (many records including the 1st Hungarian record near Hegykő in 1879), Common Eider (*Somateria mollissima*) (one record), *buteoides* race of Northern Goshawk (*Accipiter gentilis buteoides*) (two records), Terek Sandpiper (*Xenus cinereus*) (four records), Red Phalarope (*Phalaropus fulicarius*) (one record), Pomarine Skua (*Stercorarius pomarinus*) (six records), Parasitic Jaeger (*Stercorarius parasiticus*) (thirteen records), Long-tailed Jaeger (*Stercorarius longicaudus*) (two records), Great Skua (*Stercorarius skua*) (one record), *graellsii/intermedius* race of Lesser Black-backed Gull (*Larus fuscus graellsii/intermedius*) (one record), Herring Gull (*Larus argentatus*) (few records), Black-legged Kittiwake (*Rissa tridactyla*) (seven records), Sandwich Tern (*Sterna sandvicensis*) (six records), Arctic Tern (*Sterna paradisaea*) (six records), *svecica* race of Bluethroat (*Luscinia svecica svecica*) (1st and only Hungarian record near Fertőújlak in 1992), Aquatic Warbler (*Acrocephalus paludicola*) (three records), Common Rosefinch (*Carpodacus roseus*) (four records) and the Ortolan Bunting (*Emberiza hortulana*) (two records). Several bird species with Eastern European distribution were also recorded: Great White Pelican (*Pelecanus onocrotalus*) (four records), Ruddy Shelduck (*Tadorna ferruginea*) (many records), White-headed Duck (*Oxyura leucocephala*) (one record), Pallid Harrier (*Circus macrourus*) (nine records), Greater Spotted Eagle (*Aquila clanga*) (few records), Steppe Eagle (*Aquila nipalensis*) (one record), Little Bustard (*Otis tetrax*) (few records), Greater Sand Plover (*Charadrius leschenaultii*) (one record, also the 1st Hungarian record near Fertőújlak in 1992), Sociable Lapwing (*Chettusia gregaria*) (two records), White-tailed Lapwing (*Chettusia leucura*) (one record), Citrine Wagtail (*Motacilla citreola*) (three records including the 1st Hungarian record near Fertőrákos in 1989) and the Paddyfield Warbler (*Acrocephalus agricola*) (two records).

Mediterranean bird species: Cattle Egret (*Bubulcus ibis*) (one record), Griffon Vulture (*Gyps fulvus*) (four records), Lesser Kestrel (*Falco naumanni*) (one record), Slender-billed Gull (*Larus genei*) (two records), Greater Short-toed Lark (*Calandrella brachydactyla*) (one record) and the Woodchat Shrike (*Lanius senator*) (one recent record; it was a resident breeding species near Sopron in the 19th and early 20th centuries). The rare hybrid between Woodchat and Red-backed Shrike (*Lanius senator x Lanius collurio*) was observed at Fehértó in 1979 (1st and only Hungarian record). Few Asiatic species were also recorded from the area, birds with Siberian distribution were Siberian Chiffchaff (*Phylloscopus collybita tristis*) (one record), Pacific Golden Plover (*Pluvialis fulva*) (1st and only Hungarian record near Fertőújlak in 2000) and the Heuglin's Gull (*Larus fuscus heuglini*) (one record), while Central Asian centred birds were Pallas's Sandgrouse (*Syrhaptes paradoxus*) (occasional invasions in the second half of the 19th century) and the Chestnut-bellied Sandgrouse (*Pterocles exustus*) (1st and only Hungarian and European record at Szany in 1863).

Northern American migratory birds reach Hungary quite rarely although the following species were recorded from the area: Pectoral Sandpiper (*Calidris melanotos*) (seven records) and the White-rumped Sandpiper (*Calidris fuscicollis*) (one record), Blue-winged Teal (*Anas discors*) (1st and only Hungarian record near Fertőújlak in 2006), Snow Goose (*Anser caerulescens*) (one record), Hooded Merganser (*Mergus cucullatus*) (one record) (the origin of the last three species is uncertain).

The following recorded birds have established colonies in Europe by introduction (Category C): Bar-headed Goose (*Anser indicus*) (four records including the 1st Hungarian record near Fertőújlak in 1997), Canada Goose (*Branta canadensis*) (eight records including the 1st Hungarian record near Fertőújlak in 1997;) and the Egyptian Goose (*Alopochen aegyptiacus*) (one record).